بەناوی خودای بەخشندەو میهرەبان

بەناوی گەلەوە

پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق

بەپێی برگەی (١ و ٥) لە ماددەی (٥٦)ی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ ی هەموارکراو، و لەسەر داوای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێم، پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق لەدانیشتی ئاسایی ژمارە (١٣)ی رۆژی ٢٠١٠/٥/٢٤ بڕیاری دەرچوواندنی ئەم یاسایەی دا:

یاسای ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠١٠

یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق

ماددەی یەکەم:

ئەم زاراوەو دەستەواژانەی خوارەوە، ماناکانی بەرامبەریان دەبەخشن بۆ مەبەستی ئەم یاسایە:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان ـ عیراق.

دووەم: پەرلەمان: پەرلەمانی هەرێم.

سێیەم: دەستە: دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا.

چوارەم: ئەنجومەن: ئەنجومەنی دەستە.

پێنجەم: سەرۆك: سەرۆکی دەستە.

ماددەی دووەم:

یەکەم: دەستەیەك دادەمەزرێ بەناوی (دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق)دا، کەسایەتی مەعنەوی و سەربەخۆیی دارایی و ئیداری دەبێت لە چوارەچێوەی بودجەی گشتی لە هەرێمدا، بودجەیەکی تایبەتی دەبێت و بەپەرلەمانەوە پەیوەست دەبێت و لەبەردەمیدا بەرپرس دەبێت.

دووەم: بارەگای سەرەکی دەستە لە پارێزگای هەولێر پایتەختی هەرێمدا دەبێ و، نووسینگە لە ناو پارێزگاکانی دیکەدا دەکاتەوەو بۆیشی هەیە نووسینگە لە قەزاو ناحیەکانیشدا بکاتەوە.

ماددەی سێیەم:

ئامانجی دەستە پارێزگاری کردنە لە مافەکانی مرۆڤ و پتەو کردنی و داکۆکی کردن لێی لە هەموو لایەنەکانەوە بەپێی پێوەرە نێودەوڵەتییەکان، لەگەڵ بڵاوکردنەوەی رۆشنبیری مافەکانی مرۆڤ.

ماددەی چوارەم:

دەستە ئەم ئەرکانەی خوارەوە دەگرێتە ئەستۆ:

یەکەم: ڕاو راوێژی خۆی سەبارەت بە مەسەلەکانی پەیوەست بە مافی مرۆڤ پێشکەش دەکات و راسپاردە بۆ وەزارەتەکان و دەزگا پەیوەندیدارەکان لە هەرێم بەرزدەکاتەوە.

دووەم: لەرێگای چەسپاندنی بەهای لێبوردەیی و ماناکانی هاوکاریی کۆمەڵایەتییەوە، رۆشنبیری مافی مرۆڤ و مەسەلەکانی ژنان و منداڵان بڵاودەکاتەوە.

سێیەم: چاودێری گونجانی یاساکاری هەرێم، لەگەڵ پرنسیپەکانی مافی مرۆڤ و ئازادییە سەرەکییەکان و، پێشکەش کردنی پێشنیاز لەبارەیەوە بۆ لایەنە پەیوەندیدارەکان دەکات.

چوارەم: هەڵسانگاندنی پلەی پابەند بوونی دەسەڵاتەکان لەهەرێمدا، بەحوکمەکانی بەڵگەنامە و بەندە تایبەتەکانی مافی مرۆڤ و هەردوو پەیمانە نێودەوڵەتییە تایبەتەکەی مافەکانی مەدەنی و سیاسی و مافە رۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانەوە، لەگەڵ دەرخستنی ئەو پێشیلکارییانەی کە دوور نییە بەهۆی مومارەسەی دەسەڵاتەکانی هەرێمەوە پەیدا بن.

پێنجەم: ئامادەکردنی لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی خولاو خول و دەرچوواندنی بڵاوکراوە و چاپەمەنی دەربارەی رێگاکانی باشتر کردنی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا لەگەڵ بەستنی کۆڕ و کۆبوونەوەی تایبەت لەبارەی مەسەلەی مافەکانی مرۆڤ.

شەشەم: سەردان و چاودێری کردنی بەندینخانەکان و بنکەکانی چاکسازی کۆمەڵایەتی و دەستبەسەرو بنکەکانی لێپێچینەوە و ئامادەکردنی راپۆرتی خولاو خول دەربارەی بەندییەکان و سپێردراوان بەچاکسازی کۆمەڵایەتی و دەست بەسەران.

حەوتەم: وەرگرتنی سکاڵا لەخەڵك و لەکۆمەڵە و رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی لەبارەی پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ و دڵنیا بوون لەڕاستییان و ئاگاداری داواکاری گشتی بۆ گرتنە بەری رێکاری یاسایی و بەدواداچوون بۆ ئەنجامەکانی دەکات.

هەشتەم: هاوکاری لەگەڵ رێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و رێکخراوەکانی دیکەی کۆمەڵگای مەدەنیدا دەکات لەهەرێم و دەرەوەی هەرێمیش، هەروەها لەگەڵ کۆمەڵە هزری و ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانیشدا و، ئەڵقەی لێتوێژینەوەش لەگەڵ هاوولاتیان لەهەرێمدا بەجۆرێك رێك دەخات، کە رۆشنبیری پابەندبوون بەبەندە یاساییەکان و رێککەوتنە نێودەوڵەتییەکانی مەسەلەکانی مافی مرۆڤەوە زامن بکات، لەپێناوی سەروەریی یاسا و رێزگرتنی مافی مرۆڤدا.

نۆیەم: لەگەڵ رێکخراوە تایبەتمەندەکانی مەسەلەی مافی مرۆڤ ولایەنە پەیوەندیدارەکانی دیکەدا هاوکاری و هاودەنگی دەکات بەئامانجی نوێنەرایەتی کردنی هەرێمی کوردستان لەکۆبوونەوە و کۆنگرەکانی تایبەت بە مافی مرۆڤ.

دەیەم:

أ- راپۆرتی ساڵانە ئامادە دەکات بۆ دەرخستنی ڕووی راستەقینەی واقیعی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا و بۆ سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان و سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی دادوەری و لایەنە پەیوەندیدارەکانی بەرزدەکاتەوە، لەگەڵ پیشاندانی راسپاردەی بەکردار بۆ پاراستن و بەهێز کردنی مافی مرۆڤ لەکوردستان.

ب - راپۆرتی خولاو خول لەبارەی بارودۆخی مافی مرۆڤ بەپەلەرمانی کوردستان دەدات و لە دەزگاکانی راگەیاندندا بڵاوی دەکاتەوە.

ماددەی پێنجەم:

یەکەم: سەرۆکی دەستە خۆی سەرۆکی کارگێڕی دەستەکەیە و بەرپرسی راستەوخۆیە لە جێبەجێ کردنی سیاسەتەکانی و، بەپێی یاساش لەوەوە ئەو بڕیار وفەرمان و ڕێنماییانە دەردەچێن کە پەیوەندییان بە کاروبارە هونەری و دارایی و کارگێڕیەکانەوە هەیەو، نوێنەرایەتی دەستەش لە لایەنە حکومی و دامو دەزگاو دەستەکانی دیکەی پەیوەندیدار لە ناوەوەو دەرەوەی هەرێمدا دەکات.

دووەم: سەرۆکی دەستە لەسەر پالاوتنی سەرۆکایەتی پەرلەمان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بە پلەی تایبەت دادەمەزرێ و فەرمایشتی((مرسوم)) هەرێمی بە دامەزراندنەکەی دەردەچێ پاش پەسند کردنی پەرلەمان لەسەر پاڵێوراوەکە بە زۆرینەی ژمارەی ئامادە بووان و، ماوەی سەرۆکایەتییەکەشی چوار ساڵەو بۆ یەکجار تازە دەکرێتەوە.

سێیەم: مەرجە ئەوەی بە سەرۆکی دەستە دادەمەزرێ:

١ـ خەڵکی هەرێم بێت و لێی نیشتەجێ بێت.

٢ـ بەلایەنی کەم بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆیی هەبێ و، لە بواری مافەکانی مرۆڤ لێهاتوو و شارەزا بێ.

٣ـ خوورەوشتی باش بێ و بە تاوانێك یا کەتنێکی ئابڕووبەر حوکم نەدرابێ.

٤ـ بەڵێنامەیەکی دەست نووس پێشکەش بکات کە لە ماوەی فەرمانبەریەتییەکەیدا حزبایەتی نەکات.

٥ـ بەشداری لەو تاوانەدا نەکرد بێ کە دەسەڵاتە داپڵۆسێنەرەکان ئەنجامیان دابێ.

ماددەی شەشەم:

سەرۆك و ئەنداماتی دەستە ئەم سوێندە یاساییە لەبەردەم سەرۆکی ئەنجومەنی دادوەریدا دەخۆن:

((سوێند بە خودای مەزن دەخۆم کە ئەرکە یاسایی و پیشەییەکانم بەراستگۆیی و ئەمانەت و دڵسۆزییەوە ئەنجام بدەم و بەسەربەخۆیی و بێ لایەنییەوە ئەو ئەرکانە ئەنجام بدەم کە لە بواری مافەکانی مرۆڤ پێم دەسپێردرێ)).

ماددەی حەوتەم:

یەکەم: دەستە لەم فەرمانگانەی خوارەوە پێك دێت و هەر فەرمانگەیەکیش فەرمانبەرێ بەپلەی بەڕێوەبەری گشتی بەڕێوەی دەبات کە بڕوانامەی زانکۆیی هەبێت لەبواری پسپۆڕی فەرمانگەکەدا و، چەند فەرمانبەرێکیش یاریدەی دەدەن.

١ – فەرمانگەی کارگێڕی و دارایی: بەدواداچوونی کاروباری فەرمانبەرانی دەستەکەو ئەوەی پەیوەندی بە بودجەی موڵك وسامانی دەستەکەوە هەیە دەکات، هەروەها بەدواداچوونی رەخساندنی کارەکانی دەکات.

٢ – فەرمانگەی یاسایی و پاراستنی مافی مرۆڤ: وەرگرتن و بەدواداچوونی ئەو سکاڵایانە دەکات کە لەلایەن خەڵك و دام و دەزگا و رایێکخراوەکان و لایەنەکانی ترەوە لەسەر مافەکانی مرۆڤ پێشکەش دەکرێت و، سەردانی گرتووخانە و بنکەکانی دەستبەسەرداگرتن دەکات و لەراستی پێشێلکارییەکانی بابەتی مافی مرۆڤ دەکۆڵێتەوە و ئەنجامەکەی بۆ ئەنجومەنی دەستە بەرزدەکاتەوە، هەروەها لەو یاساکاریانەش دەکۆڵێتەوە کە پەیوەندییان بە مافی مرۆڤەوە هەیە و، لەبەر رۆشنایی پەیمانە نێودەوڵەتییەکانی مافی مرۆڤ لێی دەکۆڵێتەوە و لەبارەیەوە پێشنیاز بە ئەنجومەنی دەستە دەدات.

٣- فەرمانگەی پەیوەندییەکان و ڕاگەیاندن: لەگەڵ فەرمانگە پەیوەندیدارەکانی ناو دەستەکە و ئەو داواکاریانەش کە لە ئەنجومەنی دەستە یان لەسەرۆکی دەستەکەوە لەم بارەیەوە پێ دەگات، هەماهەنگی دەکات و بەدوای ئەو شتانەدا دەچێت کە لە سەرچاوەکانی ڕاگەیاندندا لەبارەی مافەکانی مرۆڤەوە بڵاو دەکرێنەوە، لەبڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری و مافەکانی مرۆڤ و، ڕێکخستنی کۆنگرە و نەدوەکانی پەیوەنداریشدا بەشدار دەبێت.

٤- ڕاوێژکاران ژمارەیان لەدوو زیاتر نابێ و دەبێ شارەزاو پسپۆڕ بن لەبواری مافی مرۆڤدا.

٥- دەستە ئەنجومەنێکی کارگێڕی دەبێ کە لەسەرۆك و بەڕێوەبەری فەرمانگەکانی دەستە و ڕاوێژکاران پێك دێ.

دووەم: سەرۆکی دەستە بۆی هەیە بەپێی پێویستەکانی کار و پاش ڕەزامەندی ئەنجومەنی دەستە بەشەکانی دەستە لەنوێ دابمەزرێنێ یا لێکیان بدات یان هەڵیان بوەشێنێتەوە.

سێیەم: ئەنجومەنی دەستە لەمانە پێك دێ:

١- سەرۆکی دەستە/ سەرۆك.

٢- بەڕێوەبەری گشتی فەرمانگەی یاسایی و پاراستنی مافی مرۆڤ/ بڕیاردەر.

٣- نوێنەری ئەنجومەنی وەزیران پلەکەی لەپلەی تایبەت کەمتر نەبێ/ ئەندام.

٤- نوێنەری ئەنجومەنی دادوەری/ ئەندام.

٥- نوێنەری داواکاری گشتی/ ئەندام.

٦- دوو ئەندام لەوانەی کە کاری دادوەری یا یاسادانان یا یاساییان بۆ ماوەیەك کردبێ کە لە دە ساڵ کەمتر نەبێ.

چوارەم: مسۆگەرکردنی بەشداری کردنی ئافرەت لە ئەنجومەنەکەدا.

پێنجەم: ئەنجومەن مانگانە کۆ دەبێتەوە و، سەرۆکیش لەکاتی پێویستدا بۆی هەیە بانگهێشتی کۆبوونەوەی لەناکاو بکات و، بڕیارەکانیشی بەزۆرینەی ژمارەی ئامادەبووان وەردەگیرێ و لەکاتی یەکسانبوونی دەنگەکاندا ئەو لایەنە سەردەکەوێ کە سەرۆك دەنگی لەگەڵدا داوە.

شەشەم: سەرۆك بۆی هەیە نوێنەری لایەنە پەیوەندیدارەکان لەوەزارەت و فەرمانگەکانی هەرێم و کەرتی تایبەتی و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی بۆ ئامادەبوونی کۆبوونەوەکان بانگ بکات بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێ.

ماددەی هەشتەم:

یەکەم: پەرلەمان چاودێری و بە دواداچوونی کارەکانی دەستە دەکات بە پشت بەستن بە حوکمەکانی یاسا و پەیرەوی ناوخۆ.

دووەم: سەرۆك بە بڕیارێکی هۆدار لەلایەن پەرلەمانەوە بەزۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامان لادەبرێت ئەگەر سەلمێندرا کە لێهاتوویی نییە.

ماددەی نۆیەم:

لەسەر وەزارەت و ئەو لایەنانەیە کە بەوەزارەتەوە نەلکاون و گشت دەستە سەربەخۆکانیش بەڵگەنامەو بەیانات و ئامار و زانیاری پەیوەست بەو کارو ئەرکە پیشەییەی دەستە لە ماوەیەکی دیاری کراو دا پێشکەش بکەن و لەسەر دەستەشە لە حاڵەتی پابەند نەبوونی لایەنە ناوبراوەکاندا پەرلەمان ئاگادار بکاتەوە.

ماددەی دەیەم:

حساب و حسابکاری دەستەکە دەکەوێتە ژێر وردبینی و رقابەی دیوانی رقابەی دارایی هەرێمەوە.

ماددەی یازدەم:

سەرۆکی دەستە بۆی هەیە رێنمایی پێویست دەربکات بۆ ئاسانکاری جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە.

ماددەی دوانزدەم:

یەکەم: هەموو ماف و کەرستە و کەل و پەل و پەیوەستیەکان بە وەزارەتی مافی مرۆڤـی هەڵوەشاوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەم دەستەیە.

دووەم: پڕکردنەوەی میلاکاتی دەستەکە لەکارمەندانی وەزارەتی مافی مرۆڤـی هەڵوەشاوە دەبێت.

سێیەم: کار بەهیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکرێ کە دژ بێت بە حوکمەکانی ئەم یاسایە.

ماددەی سیانزدەهەم:

پێویستە ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی چواردەهەم:

ئەم یاسایە لەبەرواری بلاوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان)ەوە جێبەجێ دەکرێ.

محمد قادر عبدالله

(د. کەمال کەرکووکی)

سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق

هۆیە پێویستەکانی دەرچوواندنی

بۆ زامن کردنی پاراستن و پتەو کردنی ڕێزی مافی مرۆڤ و ماف و ئەو ئازادییانەی کە لە دەستوورو یاسا بەرکارو جاڕنامەی جیهانی مافی مرۆڤ و هەردوو پەیمانی نێودەوڵەتی و پرۆتۆکۆلە پەیوەستەکان پێیانەوە هاتووە، هەروەها پەیماننامە و ڕێککەوتننامەی دیکەی پەیوەست بەمافی مرۆڤ کە لە لایەن حکومەتی فیدراڵەوە پەسندکراوە و لەبەر ئەوەی پرنسیپە بنەڕەتییەکان گرنگیەکی زۆریان هەیە و پێوەرێکیشە ئەشێ هەڵوێستی کۆمەڵگا و حکومەتەکانی پێ بپێورێ و بەها و ڕۆشنبیری مافی مرۆڤ بچەسپێ و گەشە و پەرەی پێ بدرێ، لەبەر ئەوەی گەلی کوردستان ـ عێراق ڕێگای پێشکەوتنی بەجۆرێك هەڵبژاردووە کەمافی هاوولاتیانی کوردستان زامن بکرێ و بۆ دووپات کردنەوەی ئەم ڕێبازەش ئەم یاسایە دەرچوێندرا.

تێبینی: ئەم یاسایە بەبریاری ژمارە ٤ ی سالی ٢٠١٠ لەلایەن بەرێز سەرۆکی هەرێمی کوردستانەوە دەرچوێنرا.